

'wat een werkkraft ds. Hamel altijd weer ontwikkelt: dagelijks preken in de ziekenbarakken en bijna dagelijks weer een nieuwe preek; 's avonds avondwijding; dan de hele dag door persoonlijke bezoeken. Deze man, die tot tweemaal toe een aanbod van vrijlating afsloeg, omdat hij zijn taak ziet bij de krijgsgevangenen, met wie hij ook telkens verder trekt, verdient naar ieders oordeel een hoge koninklijke onderscheiding.'¹

Er werden, alle moeilijkheden ten spijt, wijdingsbijeenkomsten gehouden zowel door protestanten als door katholieken – in het kamp Rintin werd een voorstel van protestantse zijde om tot gemeenschappelijke samenkomsten over te gaan, door de katholieken afgewezen; aanvaarding zou, aldus een katholiek in zijn dagboek, 'een gevaar voor onze zwakken betekenen.'²

Tot studiebijeenkomsten zoals die welke de kampen op Java veelvuldig hadden gekend, kwam het aan de Birma-spoorweg niet: studieboeken en schrijfbehoeften ontbraken, er vonden teveel verhuizingen plaats en men had er de energie niet voor. Die energie kon men hoogstens nog vinden voor schaken of kaarten. Bovendien waren er sommige gevangenen die het oprachten om hun lotgenoten enige verstrooiing te bieden. De accordeonist Han Samathini trad van begin '43 af samen met enkele anderen, voor wie Dolf Winkler de teksten schreef, in Thailand in een basiskamp op dat als ziekenkamp fungeerde, en Wim Kan bracht in kampen, eerst in Birma, later in Thailand, oude en nieuwe liedjes. Ter gelegenheid van Koninginnedag '43 (31 augustus), toen bekend was dat Mussolini in Italië ten val was gebracht³, was dat een nieuw liedje: 'Herfst in Europa', waarin hij op de ondergang van 'de man uit de laars' (Mussolini) die van de 'kleine man met je snor' (Hitler) liet volgen:

'Hoor de wind dreunt door 't woud,
ginder valt al iets zwaars,
kijk, de wind speelt als een kind
met de man uit de laars,
neemt hem op met een ruk
en verdrinkt hem dan zo
uit 'n paleis van geluk
in zijn eigen Po!

¹ Ds. Hamel is in september '46 benoemd tot officier in de orde van Oranje-Nassau. ² Tekst dagboek in *NI*, p. 365–66. ³ In enkele kampen aan de Birma-spoorweg beschikten de krijgsgevangenen over een clandestien radiotoestel, een kristalontvangertje; elders kwamen soms Chinese of Thaise kranten binnen.